

Die Postgebühr bar bezahlt
Poštšina plačana v gotovini

1 9 4 3 - 1 9 4 4
N A Š



R O D

Š T E V I L K A ~ 2

KRIZANKA

1	2	3	4		5	6	7	8	9
10					11		12		
13					14		15		
		17	18				19		
20	21		22					23	
24		25		26			27		
	28		29		30	31			
32					33				34
35					36	37			
38			39	40	41			42	
43					44				

Vodoravno: 1 reka v Savinjski dolini, čevljarstva potrebščina; 5 denar sigurne valute; 10 ujetništvo, ječa; 12 lepa posoda; 13 organ v glavi; 14 ogrevalna naprava; 16 električna mera; 17 kašnata; 20 glasbena nota; 22 goreči kupi vejevja; 23 vas pri Ljubljani; 24 oblika glagola dati; 26 ruska reka; 27 predplačilo, vrsta papir; 28 tudi velesila; 30 povečalno steklo (tujka); 32 iglasto drevo; 33 južno drevo in sad; 35 zdravilna južna rastlina; 37 nemška reka; 38 Ludolfovo število; 39 kmetijski delavec; 42 predlog; 43 zbirka zemljevidov; 44 fizik, roj. 1647, izumitelj neke posode.

Navpično: 1 telovadni izraz; 2 moško ime, določen čas; 3 grški basnik; 4 kazalni zaimek; 6 kratica pri nekaterih svetnikih; 7 pijača; 8 žensko ime; 9 fizikalna

priprava; 11 zdrobljeno kamenje; 14 obred pri odločitvi za skupno življenje; 15 brivska priprava; 18 kratica za veroizpoved; 19 nikalnica; 21 spremljevalec planetov; 23 reka v Vzh. Indiji; 25 kopališče v Benečiji; 27 egipčansko božanstvo; 29 tatinska ptica; 31 del mesta; 32 cunja; 34 Mojzesov brat; 36 začetnici slovenskega pisatelja in pesnika; 40 del kolesa; 41 pesnitev.

MAGIČNI KVADRAT

	1	2	3	4	5
1	a	a	a	a	a
2	a	a	a	e	e
3	i	i	j	j	k
4	k	n	n	n	n
5	t	v	v	z	z

- 1 priprava za spoj dveh plošč;
- 2 žensko ime;
- 3 moško ime;
- 4 tuje žensko ime;
- 5 ime volčjaka (mladinski spis).

POSETNIKA

Zoran Š. Kinski

Dol

Povej poklic!

A. S.

Nagradno tekmovanje za vodilno povest v letošnjem letniku našega lista: Nagrada se je priznala spisu Sama Jenka »Jadranci«. — Tekmovalci, ki še niso dvignili svojih rokopisov, jih dobe pri upravi »Našega roda«.

Naslovna slika: prizor iz povesti »Jadranci«.

»Naš rod« izhaja v Ljubljani med šolskim letom

Letna naročnina je za skupna naročila L. 20— (2 liri mesečno), za posamezne naslove pa L. 25—. Posamezna številka L. 2-50.

Herausgeber und Drucker »Učiteljska tiskarna« in Laibach, verantwortlich Francè Štrukelj in Laibach. — Izdaja in tiska »Učiteljska tiskarna« v Ljubljani, predstavnik Francè Štrukelj v Ljubljani. — Editore e stampa »Učiteljska tiskarna« a Lubiana, responsabile Francè Štrukelj a Lubiana.

Für die Schriftleitung und Verwaltung verantwortlich — Za uredništvo in upravnništvo odgovoren — Responsabile per la redazione e amministrazione Ivan Tavčar, Celovška 30.

JADRALCI

S a m o J e n k o

2. Smeli načrti.

Sonce se je krepko uprlo v ozeleli travnik nad velesejmom, kjer se mladina pozimi sanki. Preprečen je travnik z belimi potmi, obdan z različnim drevjem, od ljubkih, tankolasih belih brez pa do kuštravih hrastov in kostanjev, ki imajo prav spomladi čudovite barve. Prelivajo se druga v drugo tako prijazno in vabljivo, da se nehote vsedeš na eno izmed klopi, ki so posejane ob zgornji poti na robu gozda, in zasanjaš v prebujajočo se pomlad.

Na tem lepem kraju sta se dogovorila za sestanek Podgornikov Janez in njegov prijatelj iz otroških let, Ažbetov Miha, ki je bil v šoli eno leto pred Janezom. Oba sta prišla skoraj istočasno, to se pravi, prvi je prišel Janez, takoj za njim pa Miha. Prišla sta s seboj vsak svoj leteči model in sta hotela izrabiti ugoden spomladanski dan, da se v prosti prirodi naučijeta čistega zraka in nasrkata opojnih spomladanskih vonjev.

»Ti si se pa danes sijajno postavil!« je dejal Miha, ko je zagledal Janeza.

»Kako misliš to?« ga je vprašal Janez.

»Eh, kaj bi! Saj veš! Tisti dogodek z gimnazijcem v srajci! To ste pa res tiči, da malo takih, v ponedeljek bo že vsa šola vedela. Pa ste jo poceni odnesli; ne bi si mislil,« je odgovoril Miha.

»Že, ampak kdo ti je pa povedal, da si tako dobro poučen o dogodku?« je nekoliko nejevoljen vprašal Janez.

»Kdo? Greh se pove, grešnik pa ne!«

»Prav, se bova že še pogovorila. Ni lepo, da mi ne poveš. Sicer pa pustimo to stvar, daj, vrzi svoj model, da vidim, kako je prestal zimsko spanje!« je rekel Janez in se radovedno ozrl v Miho, ki je že odtrgal šop ozelenele trave in ga pognal v zrak, da bi videl, s katere strani piha veter. Nato je prijel model s krilom in ga vrgel proti vetru, lahko nagnjenega navzdol. Model je zdrsnil najprej nekoliko proti zemlji. Kakor da bi pomlad dahnila z vso močjo novemu življenju nasproti, se je pričel dvigati višje, vedno višje. Zdelo se je, kakor bi hotel pristoriti dolgo dobo zimskega počitka. Lahno, neslišno je preletel v višini nizkega hrasta, ki stoji na levi strani, prvo pot, še vedno dvigajoč se. Zgornja stran krila se je svetila v mladem soncu, da je jemalo vid in se je zdelo, kot da je na površini krila nešteto rosnih kapljic, ki se lesketajo v jutranjem svitu. Umirjeno, naravnost proti velesjemu je model preletel drugo pot visoko nad električnim vodom in pristal pred leseno ograjo.

Zdaj je spustil še Janez svoj model, ki je bil nekoliko večji. Takoj ga je pobral vzgornik v svoje naročje, ga vzdignil do višine največjih dreves, kjer je pričel krožiti. Videti je bilo, kakor da kroži postovka in z bistrimi očmi ogleduje svojo okolico. Po dveh velikih krogih je vzel smer proti teniskemu prostoru in izginil za drevesi. Kakor zbujena iz pravljicnih sanj sta Janez in Miha stekla po poti navzdol,

da poiščeta in prineseta nazaj vsak svoje letalo.

Prvi se je vrnil Miha in že je hotel spustiti model, ko je ves upehan rekel Janez:

»Ti, ali ne bi bilo prijetno, da bi krožil takole pod sinjim nebom visoko pod oblaki, sproščen vseh zemeljskih vezi?«

»Sanjel« je kratko odgovoril Miha.

»Ne,« je odločno odvrnil Janez, »stric mi je zadnjič pripovedoval, da lete brez motorja tudi pri nas, celo v Ljubljani, on je že videl, kako gre.«

»Že, ampak kako si ti to predstavljáš?«

»Čisto preprosto, poslušaj!« je rekel prepričevalno Janez. »Že večkrat sem videl v stričevih letalskih časopisih slike brezmotornih letal in tudi stric mi je pravil že mnogo o njih. Povedal mi je tudi, kako je bilo takrat, ko so v Ljubljani prvič pričeli in kako so tudi poizkusili. Brezmotorno letalo je prav takšno kakor motorno, le da nima koles in je veliko lažje. Z ogromno fračo ga poženejo v zrak in nato leti tako kot najina modela. Letalec ga upravlja po mili volji. Seveda ga navadno spustijo s hriba, ker je pobočni vzgornik veliko močnejši kot pa tu na sankališču, in ga dviga v velike višine.

Pred leti sem bil tudi sam poskusil leteti, a sem jo izkupil. S široko marlo sem se bil spustil s hodnika v prvem nadstropju, a sem se potolkel, da me je moral zdravnik zašiti. Izučilo me je, danes si mislim drugače: kaj če bi se dobili nekateri, ki se zanimamo za letalstvo, deset ali dvanajst realcev, pa bi si naredili pravo brezmotorno letalo, da bi z njim leteli?«

»Misel ni slaba,« je dejal Miha, »le izvedljiva se mi ne zdi. Le kje boš dobil toliko denarja, da bi lahko naredili tako veliko letalo? Saj veš, brez denarja ni ničesar. Tebi je lahko, ko si pri stricu, moja gospodinja mi pa še gumba noče prišiti, če ji ne nacepim

drv. Je že tako, svet se vrti tebi v dobro le, če mažeš z denarjem. Le povej, kako si vse to predstavljaš, res zanima me!«

Tako je modroval Janez:

»Stric ima v hiši velik prostor, ki je namenjen za avto. Ker pa avta ni, bi lahko mi delali tam svoje letalo. Doma še nisem omenil, a upam, da bi šlo. Stric je sam letalec in dobrega srca. Sicer bi pa to povedal najprej njemu in bi videl, kaj poreče. Zakaj kavelj je, da malo takih. Ti pa malo premisli, koga bi vzeli v našo družbo. Morajo biti res samo navdušeni fantje, ne kakšni gizdavi gimnazijci.«

»Dobro, bom premislil, jutri po šolski maši ti bom povedal. Sedaj pa živiva še nekajkrat najina modela, zakaj današnji dan se mi zdi kar prazničen; sama pomlad ga je! Kar oba hkrati spustiva: ena, dve, tri!«

Kakor puščici sta zleteli dve ptici proti modremu nebu; vedno više sta se spenjali, le zdaj pa zdaj sta lahno zanihali, kakor da bi vzdrhetli v sončnih objemih.

*

Po večerji je sedel Janez s stricem Tinetom in teto Evlalijo pri mizi in si trl glavo, kako bi začel. Pa se je ojunčil in dejal:

»Predragi stric, s teboj bi rad govoril!«

Debelo ga je pogledal stric, zakaj ni se nadejal takih besed iz Janezovih ust.

»Tudi jaz ti bom nekaj povedal!« je dejal stric. Nato je vstal izza mize, se vsedel v naslonjač, ki je bil pri radiu, prekrižal iztegnjene noge in čakal, kaj bo Janez povedal.

»Starejši ima prednost, prosim, da pričneš; potem bom pa jaz povzel besedo,« je spoštljivo odgovoril Janez.

»Dobro. Če bo jutri lepo vreme, kakršno je bilo danes, se bova odpeljala po šolski maši na letališče in bova letela. Danes sem prejel pismo tvojega očeta in v njem je dovoljenje,

da te smem vzeti s seboj v zračne višave. Bi te že v jeseni, pa takrat je bilo že prepozno in tudi z očetom nisem govoril. Sedaj, ko si pa naredil tako dober model, boš gledal popolnoma drugače ko prej. Torej jutri, in prosi sv. Elijo za lepo vreme! Sv. Elija je naš patron, to se pravi zaščitnik letalcev in, če noče lepega vremena, ga ni. Zgodilo se je, da smo se lansko poletje letalci zmenili, da se gremo drugi dan kopat na Savo. Naslednji dan je lilo kakor za stavo, zakaj slišal nas je sv. Elija in si je mislil: bomo videli! Pa smo se drugič zopet zmenili, da gremo, in je padal dež. Ne bi prišli do kopanja, da je ni nekdo uganil. Zmenili smo se, da bomo šli naslednji dan na Ljubljano, zvečer pa smo prav potihem sklenili, da odidemo na Savo. Šli smo na Savo in je pripekalo sonce, da smo kar zijali od vročine, čeprav je bila Sava mrzla, in smo se pošteno namakali. Na Ljubljani je pa deževalo, da so imeli kopalci brezplačno prho in niso vedeli, od kod jim tak nebeški blagoslov. Zato pa glej, da se ne zameriš našemu patronu! Po maši, takole okoli desete ure pridi domov. Tudi megla se bo nekoliko razkadila. Si razumel? Zdaj pa ti povej, kaj imaš na sreču!

»Zelo si me presenetil! Lahko si misliš, da je bila v meni, globoko na dnu srca skrita želja, da bi me nekoč vzela s seboj. Pa si nisem upal z besedo na dan, saj veš, kako je človeku, če si nekaj želi, a si ne upa odpreti svojega kljuna. Najlepša ti hvala, predragi stric!« je odgovoril Janez in si v zadregi, kako bi načel prevažno vprašanje, zapel gumb na suknjiču ter se počohal za ušesi.

»Zdaj pa le, kar brez ovinkov!« mu je vtil pogum stric Tine.

»Že večkrat sem premišljeval, kako bi prišel do letanja«, je začel Janez. »Danes se mi je pa posvetilo! V tvojih letalskih časopisih sem videl premnogo slik brezmotornih letal. Pa mi je

prišlo na misel, kaj ko bi tudi jaz poskusil napraviti takega ptiča! To se pravi, ne samo jaz, ampak še nekaj tovarišev, takole da bi nas bilo vsega skupaj deset, dvanajst. Ker pa še ničesar ne vem, bi te prosil, da mi poveš, kako je s to stvarjo. Ti boš gotovo vedel vse podrobnosti.«

Stric ga je debelo gledal in Janez je čakal z upom in strahom.

»Ti si res tič! Česa si vsega ne izmisliš!« je spregovoril stric po presledku, ki se je zdel realcu prava večnost. »Najprvo te moram opozoriti, kakšne fante lahko izbereš. Na vsak način morajo biti značajni in delavni. Vztrajnost naj bo tudi ena izmed njihovih vrlin. Lenuhov ne boš potreboval, zakaj pri tem športu velja bolj kot kje drugod pogovor: eden za vse, vsi za enega! Najbolje, da se dobite skupaj in se pogovorite. Nekoliko pozen se mi zdi začetek tega podjetja. Gotovo bi šli radi vsi o počitnicah na letenje. Zato boste pa morali ves prosti čas uporabiti za gradnjo letala. Rekel bi, da bi bilo najbolje, če zgradite začetniško jadralico. To pa zato, ker je preprosta in jo boste potrebovali za svoje šolanje v počitnicah. Vprašanje je le, kje boste delali in dobili potrebno gradivo. Ali si že kaj razmišljal o tem?«

»Že. To se pravi: seveda sem že mislil in tudi že našel tak prostor. Vprašanje je le, če bo lastnik zadovoljen,« je pretkano pričel pozivedovati Janez in je strica vpraševal s pogledom.

»No, kje si pa izvohal tak prostor? Mogoče tu v bližini?«

»Da,« je odgovoril odločno Janez, pogledal strica prav prijazno in zajel sapo. »V tvoji hiši je prazen prostor, ki si ga namenil za garažo, pa se predrznem in prav lepo prosim, če ga moreš pogrešati.«

Stric je pomislil, pa se je hitro odločil.

»Ni slaba misel, samo če bo dovolj prostora,« je dejal. »Na vse pa prideš! Seveda, dovolil bom, samo najprej moram videti, kaj bodo rekli drugi. Kje boste dobili gradivo, kje boste frčali in še nešteto drugih vprašanj je. Od vas je odvisen uspeh vsega podjetja. Kako si boste pomagali, koliko ste iznajdljivi, vse to je odločilnega pomena za obstoj in napredek stvari.«

Pa je Janez vprašal strica še o tem in onem in kako si predstavlja vso to reč. Čudil se je stric in tudi teta, če-

prav jo je bolela glava, da je pozabila na vse bolečine, ki jih ni mogla pregnati s piramidonom. Ponosna sta bila, da imata tako umnega Janeza pri hiši in kako tudi ne bi bila, ko je toliko Janezov v naši mili domovini, ampak tako malo prebrisanih. Kazalec se je premaknil že proti deseti uri zvečer in so si voščili lahko noč.

Še v postelji je rekla teta stricu: »To ti je pa res fant od fare, da malo takih. Ta bo gotovo še iznajditelj, ko je že zdaj tak kavelj!« (Se nadaljuje.)

VILINSKA KRAVA IN ČUDEŽNI KABLIČEK

Lojze Zupanc. Belokrajnska.

Nad Semičem je gora Smuk, na Smuku je nekoč bil grad, v gradu pa graščak, ki je bil zloben ko sam vrag. Imel je vsega na pretek, a bil je lakomnej, da mu ni bilo nikoli dovolj, kar so mu tlačani za desetino znosili na grajski dvor.

Ta graščak je imel hlapca, ki je bil betežen in star. Vso mladost je pustil v gradu, vse moči mu je izpil lakomni graščak. Ali ko je bil hlapec mlad, je delal pridno kakor ura. Vstajal je zgodaj, še prej ko sonce, in garal do pozne noči. Graščak je hlapca hranil, ga oblačil in mu kupoval tobak. Toda ko je hlapec ostarel, ko so mu opešale moči, je lakomni graščak dejal:

»Dokler si delal, si lahko tudi jedel iz moje sklede. Zdaj si star in mator, delati ne moreš več, a ješč si vavek še ko gladni volk. Vedi pa, da brez dela ni pri meni jela...«

Tako je dejal in starega hlapca nagnal iz gradu. Starec je onemel od graščakove surovosti. Vroče solze so mu spolzele iz starih oči in mu omočile sivo brado. V grmu za grajskim obzidjem si je urezal popotno palico in se napotil v daljni svet — beračit... Bil je sam ko Bog brez brata; nikogar ni imel, da bi se v revji in nesreči obrnil

nanj, samo žalost mu je ostala v izjokanih očeh.

»Domača gora — najbolj zelena!« pravijo Belokrajinci. Napotil se je proti Gorjancem, kjer se je bil rodil in preživel deška leta. Toda uhitela ga je noč in moral je nočiti sredi gozdov. Legel je pod bukev in zaspal.

Proti jutru, ko se je rodilo sonce, ga je zbudilo prekrasno dekleško petje. Vstal je in se napotil za glasom. Potihoma je prišel do samotne jase, kjer so gorjanske vile plesale kolo in pele, da je odmevalo od Svete gore.

Takrat je iznenada z nasprotni strani planil volk med vile. Preplašene devoyke so se razbežale in utionile v jutrnji meglici, le najmlajša, lepa kakor zvezda jutranjica, je zaostala. In nanjo bi planil sivi volk, da ga ni stari grajski hlapec uhitel. Skočil je nad gladnega sivca in ga z gorjačo pobil na tla.

»Življenje si mi rešil!« je zdajci spregovorila gorjanska vila. »Očetu bom povedala, nagradil te bo v zahvalo. Povej, kaj hočeš za plačilo!«

»Od boja nima nikdo loja!« je dejal hlapec, ki je bil lačen in ubog. »Rad bi, da bi imel takšno kravo, ki bi me hranila s svojim mlekom.«

Kar je želel, je dobil. Vila je zapiškala na srebrno svirel in prišel je iz temnega gozda sam vilinski kralj, za njim pa je pohlevno caparila velika, temnosiva krava.

Potlej sta vilinski kralj in njegova hčerka izginila. In hlapec je ostal sam z vilinsko kravo in čudežnim kabličkom. Oprtil si je kabliček, krava pa je šla za njim, kamor je šel on.



Gorjanska vila je zapela pesem:

»Čada, krava vilinska,
daj mi mleka poln kabliček,
poln kabliček in še kaj,
dokler ne rečem: 'Dosti zdaj!'«

In glej! V kabliček, ki ga je podstavil sam vilinski kralj, je krava dala toliko mleka, da so se ga do sitega napili: vila, hlapec in vilinski kralj. Mleko bi še in še teklo v kabliček, da ni vila zapela:

»Čada, krava čudežna,
zadosti mleka dala si,
zdaj pasi se in odpočij!«

Takrat je kravi prenehalo teči mleko. Zamukala je in pričela muliti mlado sočno travo.

Zdaj mu ni bilo sila skrbeti, kaj bo jedel in kaj bo pil. Kadar koli je bil lačen ali žejen, je zapel čarobno pesem in krava mu je dala mleka, kolikor je pozelel. Če pa si je zaželel kaj drugega, je stopil v vas h kmetici, ki je imela polno kajžo dece, mleka pa niti kapljice, in ji podaril poln kabliček mleka. Ona pa mu je postregla z jedačo, ki jo je zaželel.

Pa je zaznal za vilinsko kravo in čudežni kabliček lakomni smuški graščak. Poslal je mlade hlapce v dolino in jim velel, naj starega hlapčona ujamemo in s kravo in kabličkom vred priženejo v grad.

Hlapci so izvršili graščakov ukaz. Tamkaj je moral stari hlapec povedati graščaku čarobno pesem, na katero krava daje mleko, na kar je graščak nagnal hlapca v črno noč, kravo in kablíček pa mu je odvzel. Komaj je graščak ostal sam, je pograbil čudežni kablíček in se napotil v grajski hlev k vilinski kravi. Tamkaj je zapel:

»Čada, krava vilinska,
daj mi mleka poln kablíček,
poln kablíček in še kaj,
dokler ne rečem: »Dosti zdaj!«

In glej! Krava je dala poln kablíček mleka. Ko pa je pričelo mleko že teči preko roba in se razlivati po tleh, bi moral graščak zapeti pesem:

»Čada krava čudežna,
zadosti mleka dala si,
zdaj pasi se in odpočij!«

toda te pesmi ni znal, ker mu je stari hlapec ni bil povedal. Mleko je teklo še in še, graščak pa je pričel suvati kravo v vamp in kričati: »Dosti, krava! Dosti!«

Toda te besede niso bile prave in krava je dajala mleko kar naprej. Kmalu je bilo mleka v hlevu toliko, da je pričel graščak brodirati po njem. Ko pa je mlečna povodenj narasla že tako, da mu je mleko segalo do ust, ga je gohtal in pil, misleč, da bo mleko sproti popil. Toda zmotil se je. Mleka je bilo končno tudi za lakomnega graščaka preveč. In utonil je v njem.

Ko je bilo mleka v hlevu že toliko, da je povodenj podrla hlevska vrata, je vilinska krava odšla iz hleva in se napotila v dolino. Tamkaj jo je našel stari smuški hlapec. Odvedel jo je v svojo kočó in živel z njo še dolgo srečno in zadovoljno.

Po njegovi smrti pa je vilinska krava izginila neznano kam. Belokrajinci jo še danes iščejo. Srečen bo tisti, ki jo bo našel. — — —

Betežen = bolan; mator = oslabljen;
vavek = vedno; caparila = capljala; kablíček = majhen škaf.

MOČERADEK

S r. K.

Močeradek, močeradek
kakor da vesla, prestopa
po jesenski beli cesti.

Kam se skril boš,
drobni bratec,
kadar pride
mraz in zima?
Pojdeš med rjavo listje,
pojdeš v hladno pósteljo?

Močeradek gre čez cesto,
kaj mu mar je to vprašanje —
sonce sveti v skrita očka,
proga zlata čez hrbèt!



BREZNO

Marjan Gorjup

I.

Po cesti je pribezljal dvignjenega repa komaj dvomesečni teliček in se zagnal h koritu na županovem dvorišču. Povesil je rep in hlastno pil. Muh še ni bilo, da bi jih odganjal, kaj šele obadov. Glasno je ríknil in odírljal kravam, ki jih je poganjal stari pastir Rok skozi vas, naproti.

Sonce je pravkar lezlo izza gore. Bilo je izredno veliko in krvavordeče. Rosa je kapljala od listov in narava je hitela, da se čimprej odene v zeleno. Na rebrih pa je že bilo za prvo košnjo.

Poleg Roka je vihtel šibo štirinajstletni Mihec in krotil drobnjad, ki je prvič zapustila hlev. Krave so pametno stopale po cesti za staro Čado, ki je šla spredaj in pozvanjala z velikim zvoncem.

Župan Martin je pognal svoje iz hleva in te so se z zateglim mukanjem pridružile čredi.

»Bog daj, župan,« je pozdravil Rok. »Mihca bi vzel s seboj na pašo, pa bi on drugo leto, če bi jaz ne mogel več. Seveda, če imate že drugega...«

»Lukeževga sem mislil, pa nič ne de, nič ne de,« je odgovoril župan. »Kar vzemite ga! Vi se že spoznate.«

Roku se je dobro zdelo, Mihcu pa tudi, ko ga je župan potrepljal po rami.

•

Ej, Rok ni bil več tisti kot pred letom. Kar usločil se je in venomer je tarnal, da ga v prsih duši. Mihec pa je skakal z enega kraja ceste do drugega, da mu je opletala po zraku torba, ki jo je imel obešeno čez ramo. Velik kos rženega kruha in sira je imel v nji, mleko si bo pa kar na paši natočil v latvico. Zavidali so mu, posebno Lukežev, in nalašč so ga zbadali, češ da ne bo vzdržal. Kaj ne bi, še prav zato bo vzdržal, ker ga toliko

dražijo. Seveda bo Lukežev še vedno opletal z jezikom, ker mu je Mihec pred nosom odžrl pastirsko mesto, čeprav mu ga je župan obljubil. Kar naj, bo že utihnil. Samo zgage naj mu ne dela, pa bo že pokazal kaj zna. Drugo leto bo že sam pasel in takrat! Stric bo ostal doma, saj že sedaj težko hodi, kaj šele, da bi zavračal teleta. Dal mu bo svoj široki klobuk, znamenje vaškega pastirja in veliko zakrivljeno palico, da se bo po strminah lahko opiral nanjo. Klobuk je sicer že nekoliko preluknjan in mu je tudi še prevelik, zato pa je palica mojstrsko delo. In močna je pa težka. Naj samo poskusi Lukežev! Naklestil ga bo, da ga bo precej minilo.

»Presneto fante, kako ti skače kot živo srebro«, je mrmral zadovoljno Rok. Mihec mu je bil nečak po sestri, ki je zdaj poročena nekje v sosedni vasi. Dobro se ji ne godi, saj je prišla na kmetijo, katere je presneto malo ostalo, ko je mladi gospodar poplačal dolgove starega. Mihec je pa kar od doma ušel in bi najraje ostal za zmemrom pri stricu. Vrag vedi, kaj ga je pičilo. Eh, pa je mogoče le prav, da je Mihec pri njem. Najprej so se mu smejali, češ da si je naložil tak križ na hrbet, no, sedaj bo kvečjemu on Mihcu v breme. E, leta, leta. Vrag naj vzame leta, ko mu je vzel že to veselje, da še na pašo ne more več. Kaj naj pa sedaj počne? Doma naj sedi pa vivček vleče? Kadar je sonce — pred bajto, kadar pa dež — na peči. Preklemano mu gre to malo v račun. Ampak ne bo kazalo drugega, ko pa sopiha kot kovaški meh.

Takih in podobnih misli sta prignala čredo v Dele in jo pustila, da se je pasla po rebrih.

»Viš,« je začel Rok, »tam čez je meja, kjer tihotapijo konje. Ej, nič koliko

jih je tam že izginilo, konjev in ljudi, pa še nimajo dosti. Saj jo poznaš Brešovko, ki imajo bajto zraven Mešjakove gostilne nad nekdanjo kovačnico; ta ti hodi po dvakrat na dan čez z moko, sladkorjem, fižolom, vsem mogočim. Jo bodo že dobili, pa bo imela enkrat za stokrat dovolj. Tam so pa Javorniki, kamor hodijo po maline. Pravijo, da jih je vse rdeče pa črno. Grabnov Jože jih je pripeljal lani dva soda. Lep denar, zase pa ni obdržal niti litra malinovca.«

Tako sta se menila in prišla do velike jame, zarasle z nizkimi borovci. Prav na vrhu hriba je bila in bi je Mihec kmalu niti ne opazil. Rok je počasi prikrevljal prav do roba in udaril s palico po obrobem grušču, da se je zatrkotikalo kamenje nizdol.

»Ali slišiš?« je vprašal Rok.

Mihec je prisluhnil, potem pa legel na trebuh, zgrabil kamen in ga vrgel v jamo.

»Zveni!« je odvrnil.

»Zveni, zveni,« je pritrdil Rok. »Brezno je, pa precej globoko. Borovci in šavje ga skrivajo na vrhu, da bi se človek kaj hitro zmotil in mislil, da je kak jarek iz prejšnje vojne. Hoteli so ga že enkrat pokriti, pa ga niso. Bodo že videli, ko se bo zgodila nesreča! Na teleta pazi, da ti ne uidejo sem gor.«

Usedla sta se poleg brezna in Rok je razlagal Mihecu ter mu kazal s palico okolico prav tja do Križne gore in Vrhniče.

Pa nista dolgo sedela sama. Čez Lisec jo je primahala gruča fantinov z Lukeževim na čelu. Na široko so se krohotali in se zagnali čez golo reber v Dele.

»Hej, pastir, mleko se ti bo zasirilo v vimenih!« je kričal Lukežev Lojz in vsa drhal za njim.

»Le glej, da se ne bo tebi pamet!« je odvrnil Mihec in mrko zrl nanje.

»Hoho, a ste ga slišali, pastirja?« je zarenčal Lojz in segel po kamnu.

»Samo zaženi!« se je zdajci razčepeiril Rok in se dvignil iz trave.

Ko so fantini zagledali Roka, so vsi hkrati umolknil. Lojz je izpustil kamen in si obrisal umazano roko ob hlače.

»Saj nisem mislil zares,« je dejal.

»Tako ali pa drugače,« je odvrnil Rok in spet sedel v travo.

Lojzu je postalo nerodno in se je obrnil ter zavil z gručo med borovce.

»Presneti!« je še vrgel Rok za njimi in pljunil, da so se kar bilke polegle.

Lukežev Lojz pa se ni tako lahko potolažil. Peljal je družčino na Lisec, kjer se je prav dobro videlo v Dele. Tam je nahujskal fante, da so zmerjali in grozili Mihecu, ki se pa zanje še zmenil ni, kar jih je še bolj razkačilo.

Lojz je grabil kamne in jih metal v dolino. Ostali pa so grizli bilke in bezali za murni, ki so čričkali v travi.

»Naj ne misli Miha, da bo v miru pasel!« je zdajci zinil Lojz.

»Mu bomo že pokazali!« so mu odgovorili ostali.

»Samo kako?« se je zmrnil Lojz.

»Hm, kako!« so pritrdili fantje.

»Roka prav gotovo ne bo zmeraj zraven,« je dejal Lojz.

»Zrinil ga ne boš, ker ga je župan postavil,« je omenil Boštjanov.

»Župan postavil! Figo ga je postavil, sam se je prišutil zraven!« je zarentačil Lojz.

»Nabijmo ga!« je svetoval nekdo.

»Da bodo nas doma potem nabili, ne?« so zavrnil ostali nestrpnega.

»Napraviti mu je treba nekaj tako, da ne bodo nas dolžili, zmisliti si je treba kako zvijačo.«

»Teleta mu splašimo!«

»Krave poženimo v deteljo!«

»Pse nahujskajmo nadenj!«

Lukežev Lojz je nejevoljno odmahnil z roko.

»Kaj nam to pomaga! Vsak dan mu ne moremo telet plašiti in krav zaganjati v deteljo. Dvakrat bi mu, tretjič pa ne več. Vso vas bi spravili po-

konci zaradi tega pritepenca. Čutiti jih mora enkrat za vselej!

»Junca mu odpeljimo!« je predlagal Boštjanov.

»Ta je pa pametna,« je prikimal Lojz, »ampak, kaj boš z njim počel?«

»Hm, kaj?«

Vsem je predlog ugajal, le izpeljati ga! Ležali so v travi in ježno pogledovali v Dele, kjer je Mihec, kakor bi slutil, da kujejo nekaj proti njemu, zasmehljivo zavriskal.

»Ga že imam!« je zdajci vzkliknil Lojz.

Fantje so radovedno prisledli bliže in poslušali njegov načrt. Ko je končal, so se jim zasvetile oči in so se tako gromko in grozeče zakrohotali, da se je še Mihcu nehote stisnilo srce, ko jih je slišal.

II.

Minil je komaj dober mesec, ko je Rok že kar doma ostal. Mihec je pasel odslej sam, a postal je oprezen. Pazil je na vsako kravo in teličkom ni dovolil, da bi preveč uganjali svoje norosti. Skrbno je ogledoval svojo okolico, če mu morda ne nastavljajo vaški tantiči kake pasti. Toda nič takega se ni zgodilo. Nasprotno, fantje so se vedli, kot da jim ni nič mar, če Mihec pase vaše trope. Zato je skušal Mihec sam sebe prepričati, da se zaman boji in da bo imel mir.

*

Sonce je že zahajalo in poslednji žarki so božali gole vrhove gričev, ko je Mihec še vedno ležal v travi in bral drobno knjižico, ki mu jo je dal Rok s seboj na pašo. Povestica je bila lepa in Mihec kar ni mogel nehati. »Samo še to poglavje,« je tolažil krave, ki so buljile vanj. Bile so site in imele polne vampe. Ležale niso več, a tudi trava jim ni dišala. Mihec pa se je spet poglobil v čitanje.

A kaj je to? Zdelo se mu je, da je junica rikhnila. Prisluhnil je. Zdaj spet, seveda je junica. Planil je pokonci in preletel z očmi ves trop. Ni je opazil.

Najbrž je zašla v hosto. Že je hotel zaiti vanjo, ko jo je spet zaslišal.

»M-h!« je zategnila, žalostno in boječe.

»To ni v hosti!« je presodil Mihec in se zapodil po bregu na vrh, da bi se razgledal.

Naenkrat mu je zastal dih in kri mu je udarila v glavo.

»Moj Bog, junica je pri breznul!« je zašepetal, kajti vedel je, da ne sme kričati, da se ne bi telica splašila.

In kako! Glavo je molela nizko v brezno in rikala. Nekaj jo je vlekl naprej, a kaj naj bi to bilo, Mihec ni mogel videti.

»Na, junček, na!« je preplašen klical in se vzpenjal proti vrhu.

Junica ga je spoznala, rikhnila in se sunkovito obrnila ter planila proti njemu. Tedaj pa se je zaslišal glasen vik in krik in nekdo je v loku priletel izza grma in padel v brezno. Za njim so se prikazali vaški fantje in nemočno iztezali roke v brezno. Vpili so drug čez drugega, junica pa je z dvignjenim repom bezljal nizdol in vlekla za seboj debel konopec, ki ji je bil zadrgnjen okoli vratu.

Mihec je ves zasopljen pritekel k breznu in se ustavil. Fantje so ga zagledali, obmolknili in povsili glave. Legel je k žrelu in pogledal v globino. Videl pa ni ničesar drugega kot samo še Lojzov klobuk, ki se je majal na prekli, štrleči iz stene.

Odmaknil se je od brezna in se odkril. Drugi so ga posnemali, solze so se jim zbiral v obeh.

Mihec se je obrnil in počasi šel k svojemu tropu, poiskal junico in ji odvezal konopec. Nato se je vrnil na hrib in ga zvezal s svojo laso. Molče je pomolil vrv fantom in ti so ga razumeli. Prevezal se je okoli pasu in se previdno spustil v brezno.

Na dnu je okrvavljen ležal Lukežev Lojz — mrtev. Mihec je pokleknil kraj trupla in mu greh, ki ga je hotel Lukežev zagrešiti, odpustil, saj bi Mihec

zavoljo junice zgubil službo in še plačati bi jo moral. Nič mu ne bi pomagalo, če bi tudi povedal, da je Lojz junico nalašč zavlekel v brezno. Kdo bi mu verjel? In kaj bi dejal Rok? Trenutek pozneje bi prišel, pa bi bilo prepozno. Dolgo je molil in le s težavo premagoval solze, ki so mu ušle po licu

in kapljale na revno Lukeževo telo, na ubogega Lojza, ki je z življenjem plačal svojo maščevalnost.

*

Zasuli so sedaj brezno in postavili vrh njega lesen križ. Pod križem pa je sedel vsak dan pastir Mihec in odslej v miru pasel vaško čredo.

PRVI GOBAN

Gustav Strniša

Ob gozdu je živel siromašen starček, ki se je preživiljal z jagodami, zdravilnimi rožami, ki jih je nabiral, in dračjem, ki ga je vezal v butare, in vozil vse skupaj samotež v mesto prodajat.



Pa je možek tako oslabel, da niti suhih vej ni več mogel lomiti in delati butar. Imel je vnučka, malega Jurčka, ki ga je zelo ljubil. Ko je deček spoznal, da je dedek hudo bolan, mu je šlo kar na jok. Pregovoril ga je, da je legel počivat, a sam se je napotil v gozd iskat jagode. Ker pa je bila že pozna jesen, ni našel ničesar več. Dedek je pa medtem prezebal na svojem ležišču in kar drgetal od mraza.

Jurček je naposled obsedel pri nekem grmu in pričel kar glasno jokati. Solze so tekale v zeleni mah, ga napobile in prodrle globoko v prst, kjer so predramile neznatnega pritlikavčka, ki je spal med koreninami. Ko jih je začutil, se je kar začudil:

»Od kod pa ta mokrota? Hosta je vendar gosta, da dež težko prodre vanjo. Tu pod grmičevjem je pa vedno suha zemlja, čeprav dežuje. Dežnik bom zdaj potreboval, majhen dežnik!«

Skobacal se je izpod korenin in zapazil jokajočega dečka, ki se mu je takoj zasmilil:

»I, kaj pa ti, fantiček? Zakaj se pa jokaš?« ga je prijazno vprašal in pogladil po svetlih laseh.

Jurček se je ozrl vanj in se mu skozi solze glasno zasmeljal. Kako bi se tudi ne, saj je bil možek ves poraščen z mahom, glavo je imel plešasto, velike nasmejane, poredno mežikajoče oči in nos dolg in debel kot smrekov storž.

»Da, le smej se mi, deček moj dragi! Kajne, kako sem res smešen? Pa sem le velik gospod, kajti ta gozd je moja last in vse, kar v njem živi, je moje, samo moje, da veš!«

Deček se je spet spomnil na bolnega dedka in solze so mu kar navrele na oči.

Pa ga je pritlikavec objel in dejal: »Kar meni povej, kaj te teži! Morda ti bom lahko pomagal.«

»Ne jezi se name! Tako dober si in tudi tako smešen,« mu je odvrnil deček in mu potožil o svojem bolnem dedu.

»A tako se tej reči deje?« je rekel palček in se podrgnil po bradi. »Veš kaj! Pomagam ti, prav rad ti pomagam, samo če boš res priden.«

Jurček mu je rad obljudil.

Pritlikavec mu je dejal:

»Danes, preden sem te zagledal, sem sklenil, da si omislim dežnik, ki bo branil dežju, da sploh ne bo mogel do mene. Pa bom res napravil tak dežnik. Ker ga pa ne bom nosil sem in tja, bo takih dežnikov povsod polno. Ti jih lahko pobiraš, le marljivo jih boš moral iskati, kajti skrivali se bodo pod listjem in grmičjem. Rastli bodo vse leto do pozne jeseni. Nabiraj jih in nosi jih ljudem prodajat, pa tudi z dedkom jih jejta, kajti okusna jed bodo!«

Pritlikavec je zavrtil s prstom luknjo v tla prav tam, kjer so močile prst Jurčkove solze. In že je iz zemlje prikukal prvi užitni goban, ki se ga je palček sam najbolj razveselil:

»Le poglej ga, kako je lep in kakšno lepo belo meso ima, pa temno žame-tasto kapico. A vedi, da so vsi ti go-banji med seboj s koreninami zvezani, zato jih moraš nalahno odtrgati, da ne skvariš korenin!«

Pritlikavec je vzel v roko gobo, jo zdrobil in potresel okoli sebe. Nato je zaplesal in zapiskal v svojo piščalko.

Takoj so se iz zemlje prikazale
užitne gobe, deček jih je nabral poln



klobuk in vesel odšel domov. Dobremu pritlikavcu se niti zahvaliti ni mogel, ker je nenadoma zginil.

Dedek in deček sta pokusila gobe in se jih razveselila, saj so bile dobre in okusne kot le kaj. Vnuček jih je še več nabral in jih nesel v mesto, kjer jih je dobro prodal. Kadar je prišel z njimi na trg, so mu pošle. Dedku je zdaj lahko priskrbel zdravnika in kupil zanj zdravila.

Jurček je še večkrat nabiral gobe. Često jih je moral pridno iskati pod listjem, a dobil jih je pa le dovolj. Dedek je ozdravel in mu pomagal. Kmalu sta bila rešena najhujših skrbi in zadovoljno sta živela v svoji skromni hišici.

In tako so nastali užitni gobani ali »Jurčki«, ki imajo po dobrem vnučku Jurčku svoje ime.

UGANKA

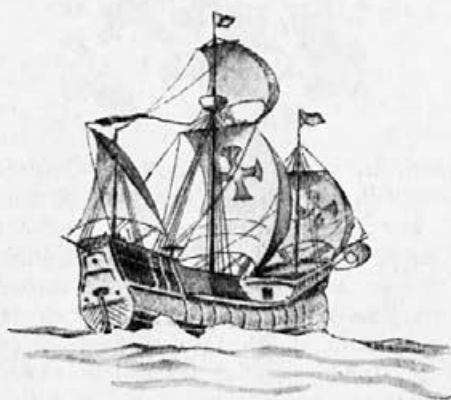
A. Debeljak

Vzemite začetek sveta;
priprnite, kar Ana v srcu ima;
zdaj Evi glavico zmaknite
pa vsemu vragov repčkov nataknite.
Dobili ste belo preprogo,
iz nje si napravite žogo!

RAZVOJ LADIJ

Mižo

Od 13. do 15. stol. je bil čas, v katerem so drzni pomorščaki odkrili Ameriko in druge celine. Za ta potovanja so se posluževali ladij srednje velikosti, kajti največje ladje tistega časa niso bile za tako dolga potovanja dovolj trpežne. L. 1492 se je Krištof Kolumb s 150tonsko ladjo Santo Mario (sl. 6)



Slika 6.

in še dvema drugima ladjama izkrcal na otoku Watling misleč, da je prišel v Indijo. To letnico smatramo kot mejnik med srednjim in novim vekom. V naslednjih letih pa so razni italijanski in portugalski raziskovalci prišli na različnih krajih na pravo celino. Ta celina je dobila ime Amerika po italijanskem raziskovalcu Amerigu Vespucciju.

V 16. stol. se pojavijo že bolj opremljene ladje s štirimi jadrniki. Jadra so bila poslikana z grbi in na jadrnikih so frfotali veliki prapori. Ladijski topovi so bili sicer v uporabi že v 14. stol., toda le maloštevilno. V velikem številu pa jih dobimo šele v 16. stol. na vojnah ladjah.

V naslednjem 17. stol. so vpeljali še mnogo drugih izboljšav. Tako so n. pr. ladjam, ki so plule po tropskih morjih, nabili na zunanje stene velike bakrene

plošče zaradi zelo nevarne ribe »živega svedra«.

Najvažnejše ladje od 17. do 19. stol. so bile linijske ladje in po vzorcu teh so gradili močno oborožene ladje, ki so plule v vzhodna morja. Leta 1637 so naredili prvo angleško trikrovno ladjo »Royal Sovereign« s 1600 tonami. Imela je 100 topov, posadke pa je bilo 800 mož, njena dolžina pa je znašala 76 m. Izpopolnjena ladja tega tipa je bila ladja slavnega angleškega admirala Nelsona, imenovana »Victory«.

Leta 1803 je zgradil angleški slikar Fulton 18 m dolgo ladjo na parni pogon. Ponudil jo je Francozom, toda ti niso imeli zaupanja v novo stvar in so jo zato odklonili. Zbog francoske odklonitve je odpotoval v Ameriko in 1807 je že plul njegov parnik po rekah. Ta parnik pa je zadela žalostna usoda, leta 1829 se je namreč razletel. L. 1873 so dali v promet novega »Fultona«. Oba ta dva parnika nista še imela vijaka kot gonilo, temveč dvoje lopastnih koles. Prvi parnik je preplul Atlantik leta 1826 iz Rotterdama na Holandskem v Južno Ameriko in sicer v enem mesecu. Imenoval se je »Curacao«.

Leta 1853 so Angleži zgradili parnik, ki je bil za tiste čase pravcati kolos. Ta ladja je bila dolga 207 m, široka pa 25 m in je imela 19.000 ton. Imenovala se je »Great-Gastern«. Sl. 7. Načrte za njo je naredil ing. Brunel, imenovan

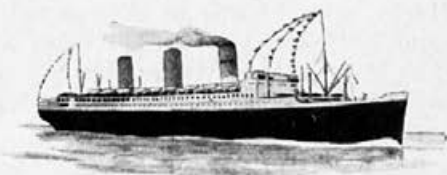


Slika 7.

»oče parnikov«. Na njej je bilo prostora za 3000 potnikov, bila pa je uporabljena samo za polaganje telegrafskega kabla in za ta namen tudi predelana. Kolesa so imela premer 17 m. Imela je 6 jadnikov. Za kapitanova povelja ni zadostovala govorilna cev, ker je bila ladja predolga. Pomagali so si s tem, da so podnevi posebni tekači prenašali ukaze z enega konca ladje na drugega; ponoči pa so se posluževali svetlobnih znakov. Leta 1866 so položili s to ladjo telegrafski kabel preko Atlantika.

V 60. letih prejšnjega stoletja so vojne ladje na jadra izumrle. Lesene fregate na paro so tvorile samo prehod med vojnimi ladjami na jadra in modernimi križarkami. Namesto lesa so začeli uporabljati za gradnjo ladij jeklo, ki je povečalo odpornost ladij in jim podaljšalo njihovo življenjsko dobo.

Če pogledamo sedaj na koncu ves razvoj ladje, opazimo, da je bilo do odkritja parnega stroja v 19. stol. izključno pogonsko sredstvo jadro. — Sedaj imamo prekomornike po 80.000 t, ki plovejo z brzino (sl. 8) 60 km na uro. Ta izredni napredek se je izvršil v manj kot 100 letih, kar se imamo zahvaliti predvsem iznajdbi parnega stroja. Ne smemo pa misliti, da je s tem razvoj ladje že končan. Še vedno bolj se izpopolnjujejo, zlasti že zaradi tega, ker so dobile nevarnega tekmeča v letalu.



Slika 8.

KROMPIR — PRIJATELJ LJUDSKIH MNOŽIC

Star pregovor pravi: »Pravega prijatelja spoznaš v slabih časih!« In res, ne samo v prvi svetovni vojni, ampak tudi v sedanji vojni se je krompir izkazal kot pravi prijatelj ljudskih množic. Evropejecem pomeni v vsakdanji prehrani krompir isto ko rumenokožcem riž. Prave prehrane si brez njega skoraj ne moremo misliti. In gospodinje, ki imajo danes prenekatero skrb, kaj bodo skuhale svoji družini, bi nam to slej ko prej rade potrdile.

Devet desetih vseh krompirjevih polj sveta je v Evropi. Samo Nemčija je imela že pred prvo svetovno vojno $\frac{1}{3}$ (oz. natančneje 31 %) vsega krompirja na svetu. Četudi ima Rusija več orne in plodne zemlje ko Nemčija, so tamkaj pridelali samo 23 % svetovne pridelave krompirja. Zanimivo je, da Južna Amerika sploh ne prideluje krompirja. Združene severnoameriške države in Kanada pa pridelajo skupaj komaj $\frac{1}{10}$ količine, kolikor zraste

krompirja vsako leto v Evropi. Krompir je torej Ameriko, svojo prvotno domovino zapustil; in vse kaže, da ga nič preveč ne mika, da bi se povrnil v svoj rodni kraj...

Prvi mož, ki je v Nemčiji ukazal saditi krompir, je bil Friderik Veliki. Kmetje so ga pričeli saditi v letih lakote, ko se je krompir namreč izkazal kot odlično krmilo za živino in izdatna hrana za ljudi. Nemci so tudi bili tisti, ki so kaj kmalu spoznali, da se more kuhani krompir mešati med žitarice pri peki kruha. Obogateni od tega spoznanja, so pričeli krompir saditi na veliko.

Leta 1932 je zrastle na zemljišču 1 ha krompirja:

V Belgiji	25.220 t
Na Nizozemskem	20.910 t
Na Angleškem	17.630 t
V Nemčiji	16.330 t
V Franciji	11.270 t
V Rusiji	8.120 t
V Ameriki	7.750 t

Ko so pričele široke ljudske množice v Evropi uporabljati krompir za prehrano, je le-ta povzročil pravcati prevrat v gospodarstvu Evrope. Industrija je pričela iz krompirja izdelovati alkohol in škrob. V Nemčiji od vsega pridelka krompirja pojedjo $\frac{1}{3}$ ljudje, $\frac{1}{3}$ domače živali, $\frac{1}{3}$ pa se porabi pri izdelovanju alkohola in škroba v industrijskih obratih.

Kakor sem že zgoraj omenil, je bila lakota najboljši pospeševalec sajenja krompirja. V letih 1745, 1771, 1772 in 1774, ko je v Nemčiji divjala lakota, ker žitarice niso obrodile, se je krompir izkazal kot dober prijatelj človeštva, saj so se vprav s krompirjem obdržale pri življenju množice ljudi, ki bi brez tega živeža morale poginiti od gladu.

Mnogi pripisujejo morjeplovcu Francišku Drakeju, da je prinesel krompir iz Amerike v Evropo. Toda ta podmena ne drži! Drakeju pripisujejo botaniki zaslugo, ki je ni izvršil. Res pa je, da je port. kraljica Elizabeta nekoč priredila na čast Drakeju slavnostno pojedino, na kateri so udeleženci med drugimi redkimi jedili bili pogoščeni tudi s sadežem, ki so ga imenovali »batate«. Zgodovinarji, ki krompirja niso poznali, so imeli omenjeni »batate« za krompir. »Batate« pa je krompirju podoben sadež, ki vsebuje mnogo škroba in sladkorja. Med gomoljnimi rastlinami je »batate« najbolj hranilen. Na Japonskem in na Javi pa tudi v Združenih državah ameriških goje »batate« še danes nekako tako kot pri nas kumare in zelje. Domnevajo, da so prinesli »batate« s Kanarskih otokov na Angleško.

Od kod pa je prišel krompir v Evropo, prav za prav ni mogoče dokazati. Domnevajo, da je trgovec s sužnji, Ivan Hawkins, leta 1565. vpeljal krompir v Evropo na ta način, da je nekaj gomoljev krompirja poslal lekarnarju v Halborn, ki je iz krompirjevih gomoljev izdeloval nekakšno zdravilo. Šele po 21 letih, ko se je Hawkins vrnil iz

Amerike v domovino, se je krompir po njegovi zaslugi in s pomočjo njegove reklame uveljavil kot zdravilno sredstvo. Hawkins je namreč imenoval krompir z učeno tujo besedo »Batate Virginiana«. V nekem angleškem muzeju je ohranjena Hawkinsova slika, ki predstavlja tega moža na reklamnem lističu, kako v roki drži krompirjev cvet...

Drugi zopet trdijo, da so krompir dobili Angleži na neki ladji in ga kot plen pripeljali v svojo domovino. Tista ladja je baje vozila v Virginijo...

Španci so poznali krompir že v 16. stoletju. Od njih naj bi ga šele dobili Angleži. To je tudi ena sodba iz niza ugibanj, od kod naj bi bil krompir zašel v Evropo.

Resnica pa je, da so bili Prusi prvi, ki so krompir v Evropi uporabljali kot živež. Le-ti so ga dobili iz Španije. Iz Španije je zašel krompir tudi v Italijo. Iz Italije pa ga je papežev legat (odposlanec) prinesel v Belgijo. Poklonil ga je namreč v dar prefektu mesta Monsa. Prefekt pa je iz podarjenih gomoljev vzgojil prekrasen krompir; in on je spet to »čudo« v obliki nekaj gomoljev poslal naprej v dar Karlu Klausiju, ravnatelju cesarskih botaničnih vrtov na Dunaju. Ravnatelj Klausij je leta 1611. izdal v Antwerpenu botanično knjigo, v kateri že omenja krompir in prinaša tudi sliko krompirja. Zdaj šele je postal krompir poznan — v znanstvenih krogih.

Leta 1651. pa je mejni knez berlinski ukazal zasaditi krompir v berlinski park. Ne zaradi prehrane, ampak zaradi lepih krompirjevih cvetov! Burgundci so, kakor je iz zgodovine krompirja znano, prepovedali svojim rojakom uživanje krompirja, češ da krompir povzroča lepro, t. j. gobavost.

Na Francoskem so pričeli gojiti krompir najprej kot okrasno cvetico, pozneje pa zaradi užitnih gomoljev. Vendar so ga spočetka uporabljali kot jestvino samo v najvišjih krogih, saj

so tudi Francozi gojili krompir bolj zaradi cvetov kakor zaradi gomoljev. Ludvik XVI, in Marija Antonieta sta prišla na neko zabavo, kakor piše zgodovina, bogato okrašena s cvetovi — krompirja.

Mnogo so si prizadevali, da bi krompir prikupili kmetom in jih navdušili za pridelovanje krompirja kot živeža. Toda vse zaman. Šele Parmentier, kraljevi botanik francoskih dvornih vrtov, je prišel na izvirno misel, ki jo je tudi izvedel do kraja in uspešno. Velel je namreč zasaditi krompir v kraljeve vrtove v bližini Pariza, kmetom pa prepovedal dostop do krompirjevih nasadov. Kmetje, ki so slišali šušljati, da jedo krompir na dvoru in da je »raj-ska jed«, so postali radovedni in so ponoči prihajali na dvorne vrtove krompir krast. Doma so potem zasadili ukradene gomolje »prepovedanega« sadu — in krompir se je potlej hitro razširil v zadnjo kmečko vas. S tem, da je Parmentier prepovedal dostop do vrtov in odel s svojo prepovedjo krompir v tajinstvenost »prepovedanega sadu«, je dosegel prav tisto, kar je hotel. Krompir je postal kmalu ljudska last in narod ga je zlasti v letih lakote, kadar so žitarice obrodile slabo ali sploh ne, znal ceniti kot pri-

jatelja, ki ubegih nikoli ne razočara in ne zapusti...

Pri nas so pričeli krompir saditi precej pozno. Šele pred dobrimi sto leti je bil visoko cenjen kot hrana širokih ljudskih množic. Posebno krompir iz okolice Ribnice je bil takrat zelo v časteh. Znano pa nam je, da je današnja sodba prav obratna, saj naše marljive gospodinje cenijo gorenjski krompir mnogo bolj kakor pa dolenski. Naši kmetje so nekoč dejali krompirju »korun«, Kmetijska družba in Bleiweisove »Novice« imata mnogo zaslug, da sta našim očancem, ki so se prvotno branili saditi krompir, misleč, da uživanje krompirja povzroča jetiko, predložila koristnost krompirja kot živeža. Takrat so ljudje raje kot krompir pridelovali proso, fižol in bob. Mnogim je bila prosena kaša bolj priljubljena kakor krompir.

Časi se menjajo. Danes si skoraj ne moremo misliti dobrega kosila brez krompirja. Krompir je tudi v sedanji vojni velika pomoč našim gospodinjam v prehrani. Dokler bomo imeli na razpolago krompir, se nam ni treba bati lakote! Kdor ga ima, kolikor mu ga poželita srce in želodec, je srečnejši in bogatejši!

Ali sedaj razumete, zakaj je krompir cenjen prijatelj v težkih časih?

L. Z.

VEČERNI VETER

D. Ravljen

Pride večer. So vetru dana krila,
prosojna, svetla, da nečujno niha
otroke svoje: trave, cvetja tiha,
ki davno ne boje se več aprila.

Šegavo nam prinaša ta darila:
meni poljub, tebi v uho zapiha,
izvabi deklicam dva rahla vzdihla,
baburam sitnim se zažene v krila.

Večerni veter, potepeni svat,
prišel nocoj je k nam povasovat, —
prijatelj enim, drugim je nadloga.

Postoj - mu pravim - ti deseti brat!
Zapleše vnovič, raja in se roga.
Veter je večno mlad. Zato ne uboga.

VEČER NA VODI

Spesnil in ilustriral Gregor Strniša

V lahnem čolnu prek valov zelenih
plovem,
zlata kača valovi v daljavi pred menoj,
sonce, zahaja, tiho zovem:
»Kam potapljaš se in kam gre dan
s teboj?«

Ognjena obla pa v valovih zgine,
že mrak razgrinja temni plašč okrog,
zazibljem se v vijolične temine,
pred mano splove na površje morski
bog...

Ko blede mesec na nebo povzpne se,
kot od srebra oblit voza njegovega je
rob,
pa zlati ga delfin v globine spet od-
nese,
le enkrat še zabliška se trizob...



NA VSE SVETE

Na Vse svete sem se peljal v Borov-
nico. V Borovnici sem šel na pokopa-
lišče, tam sem prižgal sveče na grob-
nici stare mame. Ko sem molil, se je
slišalo pokanje in odmevanje topov in
strojnic. Potem sem šel v Ljubljano.
Ko sem se peljal čez borovniški most,
se mi je odprl krasen pogled na poko-
pališče, ker je bilo vse v lučkah, ki so
gorele za pokojne. Tako so minuli Vsi
sveti.

Metod Telban,
uč. IV. r. lj. šole

NA POKOPALIŠČU

V ponedeljek, na praznik Vseh sve-
tih, sem šel na pokopališče Sv. Križa.
Ko sem prišel na naš grob, sem položil
nanj krizanteme in prižgal svečke, ki
sem jih kupil pred cerkvijo. Svečke,
ki sem jih pustil goreti, so ugasnile.
Prižgal sem jih zopet, da so veselo
vzplamtele. Usedel sem se na klop in
čakal sorodnike. Kmalu so prišli. Tudi
oni so prinesli rože in svečke, ki so na-
domestile moje že dogorevajoče. Nato
smo šli vsi skupaj po pokopališču.
Obiskali smo tudi kostnico. Med roža-
mi in svečkami so bili venci z zastava-
mi: s slovensko in nemško, darom
mestnega komandanta. Potem smo šli
domov.

Janez Rugelj,
uč. IV. r. lj. šole

VSİ SVETI

Na dan Vseh svetnikov sva šla s to-
varišem Vinkom na Rakek po krompir.
Mama mi ni mogla dati s seboj nič de-
narja. Vendar sva našla dobre ljudi, ki
so se naju usmili in nam dali krompir
zastonj. V kratkem času je bil na-
hrbtnik poln. Ker je bilo do odhoda
vlaka še tri ure časa, sva šla na poko-
pališče. Grobovi so bili lepo opleti in
olepšani s cvetjem. Okrog grobov je
bil posut bel pesek. Ljudje so prižgali
na njih sveče in molili za rajne. Dol-
go časa sva hodila po pokopališču. Ob
štirih pa sva šla na kolodvor in se od-
peljala zopet v Ljubljano.

Franc Geiger,
uč. IV. r. lj. šole

VODA

Voda si je iz morja zaželela v zračne višave. Spremenila se je v drobno meglico in splavala pod nebo. V višinah jo je prevzela ošabnost. A ko je prispela do kraja, kjer je bil mrzlejši zrak, jo je zapustila toplota, njene kapljice so se zgostile, postale so težke in so popadale kot dež na zemljo. Izsušena tla so vodo popila, dolgo dolgo je ždela v ječi, kjer se je pokorila za svojo ošabnost.

OREH IN ZVONIK

Vrana je utrgala na veji oreh in ga je nesla v kljunu na visok zvonik. Tu ga je izpustila. Oreh se je stlačil v razpoko zidu in je začel takole prositi:

»O dobri zvonik, ki te je Bog napravil tako velikega, imenitnega in bogatega z ubranimi zvonovi, pomagaj mi, prosim! Če mi ni bilo dano, da bi ostal na veji, in tudi ne, da bi padel v mastno zemljo, v senco drevesa, ki

me je rodilo, dovoli, da končam svoje življenje v tej mali razpoklini!«

Zid, poln sočutja, mu je dal zavetje. V kratkem času pa se je orih odprl. Zakoreninil se je v gnoj, ki se je bil zbral v kamnitih razpokah. Rasel je dan za dnem in poglabljal bolj in bolj svoje korenike tako, da je pokvaril del stavbe. Prepozno se je zvonik zavedel, da se je treba varovati zavedcev in da ni verjeti laskačem.

* * *

REŠITEV IZ ŠT. 1

Čaroben lik. 1 kol; 2 kolos; 3 polotok; 4 lotos; 5 sos.

Posetnica. Sladoledar.

Enačba. 1 = žito; b = to; c = Vito; ě = pota; d = ta; e = šteta; f = nota; x = Živi pošteno!

Križanka. Vodoravno: 1 mol; 4 pol; 8 osel; 10 lat; 11 žetev; 12 mak; 13 kol; 16 rosa; 17 os; 19 tele; 20 kos; 22 deka; 24 slon; 25 bat.

Navpično: 1 mož; 2 osem; 3 letak; 5 ol; 6 la; 7 Atila; 9 lek; 13 koleb; 14 oseka; 15 koks; 16 red; 18 sel; 21 so; 23 at.

Lekarna

Mr. Deu-Klanjšček D.

(prej Kuralt)

Gospodsvetska cesta 4 - Tel. 39-20

Izdaja zdravila za vse bolniške blagajne
Zaloga tu- in inozemskih specialitet

Kar potrebuje mladina v šoli in doma,
dobi po nizkih cenah

v Učiteljski knjigarni

LJUBLJANA, FRANČIŠKANSKA ULICA 6

Klišeje eno- ali večbarvne, za časopise,
knjige, razglednice itd. izdeluje

klišarna »Neografika«

Ljubljana — Sv. Petra nasip 23

VLOGE

POSJILA

VREDNOSTNE PAPIRJE

KLIRINŠKA NAKAZILA

VSE BANČNE POSLE SPLOH opravlja

na knjižnice in tekoče račune sprejema in obrestuje najugodnejše,
daje proti zadostnemu kritju,

kupuje, prodaja, lombardira in posoja,
izvršuje in

HRANILNICA LJUBLJANSKE POKRAJINE
LJUBLJANA z ekspozituro KOČEVJE

Jantes Iva

trgovina s čevlji

LJUBLJANA, MESTNI TRG 14

*priporoča svojo lepo izbiro moških, ženskih in
otroških čevljev domačega izvora. Ročno delo.*

N u d i m o s a m o s o l i d n o b l a g o !



AUGUST KADUNC
LJUBLJANA
Mestni trg 8

PERILO lasnega izdelka — OPREME za novorojenčke

ROBERT GOLI

specialna zaloga platna,
belega in pralnega blaga

LJUBLJANA, Šelenburgova ulica št. 3

FABIANI & JURJOVEC

LJUBLJANA, STRITARJEVA ULICA 5

Velika izbira damskega in moškega blaga, preprog,
zastorov, odej, perja, puha itd. Postrežba solidna!

Priporoča se

MANUFAKTURNA TRGOVINA

XX

A. ŽLENDER

XX

LJUBLJANA, MESTNI TRG 22

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

Sodnodepozitni oddelek, hranilniki, tekoči račun

Pupilarno varna

Izplačuje „a vista vloge“ vsak čas, „navadne“ in „vezane“ po uredbi
Za vse vloge in obveze hranilnice jamči ljubljanska mestna občina